

“Da li su potrebna suđenja za ratne zločine počinjene tokom oružanog sukoba?”

Treba li prihvatiti zaborav? Uzdati se u selektivnost ljudskog uma koji pamti samo dobre stvari, a loše zaboravlja da bismo mogli ostati normalni u nenormalnom vremenu? Možda je dobra ideja gurati prašinu pod tepih i skelete u ormar, nakon čega bi naš životni prostor dobio privid bezbrižne svakodnevnice u kojoj svijet počinje i završava se upravo s nama? Hajde da izaberemo blaženi osjećaj ignorancije i naš život ispunimo jeftinim sadržajima i ispraznim emisijama koje nas čine posmatračima u vlastitom životu, a naše odluke prepustimo centrima moći koji relativizuju zločine, izjednačavaju krivicu, traže uzroke ratova u svemu osim u nama samima! Hajde da stvari okrenemo naglavačke! Neka istina od danas bude laž, a žrtve neka odjednom postanu počiniozi zločina. Ili da pokušamo vratiti vrijeme kada su posmrtnice sa zadnjih stranica prelazile na prve stanice novina? Da budemo glavna vijest, da Siriji ukrademo prve sekunde svjetskih dnevnika. Ili možda, za promjenu, pokušamo ponovo biti ljudi...

A biti čovjek, prvenstveno znači ići uspravnim hodom, putem koji smo popločali vlastitim moralnim načelima. Putem na kojem su svi ljudi isti, a njihova ljudska prava jednaka našima. Biti čovjek znači imati svijest i po tome smo bitno različiti od životinja. Po tome i po činjenici da smo jedno od rijetkih živih bića na planeti koja nalaze smisao u ubijanju pripadnika iste vrste. I da je naša cjelokupna prošlost ustvari hronika besmislenih ratova u kojima su jači uništavali slabije, a pobjednici ispisivali stranice historije. Jesmo li spremni učiti na vlastitim greškama ili ćemo isto kriminalno ponašanje ponavljati dok se do kraja ne istrijebimo?

Generacija kojoj pripadam je rođena poslije rata. Po nekoj logici nas se ne bi trebalo ticati, ono u čemu nismo učestvovali. Trebalo bi reći: “Mir, mir- cuko kriv!”, i zaboraviti da je devedesetih godina prošlog vijeka na prostoru cijele regije bjesnio rat koji je uništio brojne ljudske živote i čije razarajuće posljedice i danas osjećamo.

Upravo zbog toga se moramo suočiti s posljedicama rata. Tuđa prošlost je naša sadašnjost, a da bismo imali normalnu budućnost, moramo doživjeti cjelokupnu društvenu katarzu. Ratna prošlost je poput utega vezana za naše noge, koji nas usporava u normalnom razvoju i kvalitetnom životu. Dok se ne suočimo sa zločinima i izvučemo pouke iz nedavne prošlosti, bojim se da normalnog života na ovim prostorima još dugo neće biti.

Zbog toga su, za početak, potrebna suđenja za ratne zločine. Budimo realni, ni jedna zajednica nije imala dovoljno snage u vlastitim redovima da privede pravdi odgovorne za počinjene zločine. Zločinci su promovisani u heroje, a žrtve u puke brojeve, pri čemu je razlika između sto i hiljadu žrtava “samo u jednoj nuli”. Zbog toga je bio potreban i Haški tribunal. Jer nismo bili spremni sami preuzeti odgovornost za tako važan zadatak, čije će posljedice živjeti brojne buduće generacije.

Potrebne su nam institucije koje će glasno reći da činjenje ratnih zločina nije dozvoljeno i da će oni koji to budu radili ići na dugogodišnje robije. Potrebni su nam sudski procesi u kojima ćemo saznati šta se zaista događalo u vremenu prije naših života. Neko dovoljno objektivan da na osnovu brojnih dokumenata i svjedoka utvrdi stvarnog krivca i prepozna žrtvu. To su svakako sudovi za ratne zločine. Oni su naš glas - vapaj društva za poštovanjem pravde i stvaranje uslova za vladavinu prava.

Sudovi su potrebni, ali nikako nisu dovoljni. Oni ne mogu biti neke udaljene institucije koje postaju same sebi svrha. Sudovi nisu tu isključivo zbog zločinaca, niti zbog žrtvi. Sudovi postoje zbog nas, oni su društvena reakcija na nečije nedopušteno ponašanje. Mi trebamo izvući pouku da se ratni zločin ne smije nikada više ponoviti. I to ne samo ovdje, na prostoru Bosne i Hercegovine, nego u cijelom svijetu.

Zbog toga su suđenja za ratne zločine toliko važna za našu generaciju. Generaciju koja nije učestvovala, ali živi sa svim posljedicama jednog krvavog rata. Malo koja od porodica iz

mog okruženja nije okrnuta njegovim razornim djelovanjem. Neko je izgubio oca, neko dio tijela, neko dom, a nekom je s kućom skupa spaljen fotoalbum kao jedino sjećanje na nekadašnji normalan život. I svi smo mi žrtve. I svi ćemo, ukoliko okrenemo glavu, postati počiniooci jednog strašnog zločina koji nije krivično kažnjiv, ali je mnogo opasniji- zločina zaborava.

Niko nema pravo zaboraviti žrtve zločina. A žrtve su iste bez obzira koje nacionalnosti bile. Njima je zajednička teška bol i nenadoknadiva patnja. Stoga im ne trebamo stavljati so na ranu, gurati ih u stranu, zasićeni svakodnevnim lošim vijestima i ekonomskim problemima. Oni davno prohujali rat svakodnevno preživljavaju u svojim glavama i za njih ne postoji kraj radnog vremena, ni sezona godišnjih odmora.

Niko nema pravo zaboraviti počinioce zločina. Njihova imena moraju biti jasno izgovorena, kao podsjetnik da su izvršili zločin u svoje ime, a ne u ime nas koji danas duboko osjećamo posljedice njihovih zločina. Oni će svoje kazne odležati u nekom od zatvora, a mi ćemo biti kažnjeni da živimo s posljedicama njihovih nedjela.

I bit ćemo krivi, bit ćemo saučesnici u zločinu ukoliko o njemu glasno ne progovorimo. "Rat je loš, ugrožavanje tuđih prava je neprihvatljivo." Ova kratka rečenica, u to sam potpuno sigurna, jednako dobro zvuči izgovorena na bilo kojem svjetskom jeziku.

Stoga se nadam da je ovo posljednji od brojnih ratova koji su bjesnili ovim prostorom. Da ćemo kao švajcarci iz jednogavnog krvavog rata izvući pouku koja nam neće dopustiti da ponovimo iste greške nikada više.

To će mladoj generaciji pomoći da uspostavi pokidane međunacionalne veze i čitavo društvo povede ka normalizaciji odnosa. Samo u takvom okruženju je moguće razvijati kreativnost mladih generacija, koje će svoje odnose graditi na poštovanju i uvažavanju različitosti. Ne zaboravimo da i najduži put počinje prvim korakom. Neka naše vlastito suočavanje s prošlošću bude taj korak na putu pomirenja na prostoru cijelog Balkana.

Maja Graca, IIF, Gimnazija "Meša Selimović", Tuzla

“Da li su potrebna suđenja za ratne zločine počinjene tokom oružanog sukoba?”

Svaka generacija rađa se, odrasta i stasava opterećena objektivnostima svojeg okruženja, pri čemu bilo koji pojedinac te generacije nije ni tražio, ni htio takvu vrstu opterećenja; ničim nije izazvao ni doprinio, a podnosi; nije „pozvan“ da to razriješi, pojasni ili neutrališe, a ipak, sve to mora da podnosi...

Tako veliko, ako ne i možda najveće, opterećenje mladih moje generacije, predstavljaju upravo rat, ratna i poslijeratna dešavanja na ovim prostorima; opterećenja koja su i neizbježna i neminovna, ali po nama i neprimjerena, obzirom na dužinu trajanja, pa stoga bi se reklo - nepotrebna. Po intenzitetu, obimu i obliku – ista su za sve nas mlade, bez obzira kojoj nacionalnosti pripadamo, kojeg smo pola, u kojem gradu živimo... bolje reći vegetiramo u onim sferama života, koje još mogu ostati samo naše, mada je suviše malo ostalo tako nezatrovanog prostora za nas.

Rođeni tokom rata ili po okončanju ratnih sukoba, odrastali u poslijeratnim godinama, bili smo suviše mali da bi nas se to tada doticalo u nekoj većoj razmjeri, ali desetak godina nakon rata, dovoljno smo bili odrasli da možemo razumjeti da jednostavno ne razumijemo šta se događa sa odraslim ljudima iz našeg okruženja, zašto su deprimirani ili gromoglasni, zašto govore i dok ćute, zašto galame jedni na druge, zašto se ne vole i zašto jedni drugima smetaju, čak i kad se ne vide... Kad koga upitamo tako nešto, počnu da pričaju i pričaju i smoriše od priče, kojom ne kažu mnogo: „Za sve je kriv taj i taj. Da toga nije bilo, sve bi bilo drugačije. Da je bilo ovo ne bi se desilo ono...“ Što je najgore u svemu, teško da bi se dvije osobe mogle složiti u tvrdnjama, bar u nekoj od njih. Narednih godina dok stasavamo u mlade ljude, očekivali smo da će nam, ako ne sve bar mnogo toga, biti razumljivije i jasnije, da će se ustrojiti i ustaliti, ako ne jedinstvena, a ono bar neka približnija tumačenja događaja, koji su se zbivali prije našeg rođenja, da će se bar većina složiti u tome da je odgovoran ovaj za ovo, onaj za ono, da je određeni događaj bio uzrokovan ovime, ali je i on proishodio onakvu posljedicu...

Prošlo je puno vremena. Mi smo se nadali i očekivali da će se mnoge stvari razjasniti i staložiti, da će na mnogo toga uznemirujućeg, biti stavljena neka tačka, da će neka moćna državna poluga učiniti da događaji iz prošlosti tamo i ostanu, a da će se svježiji, napredniji i rasterećeniji tokovi života, okrenuti na naše prostore, među nas. Nije se to desilo do sada, a mi se i dalje nadamo, želimo i vjerujemo da ćemo biti još uvijek mladi ljudi kada dođe do takvog preokreta.

Ovakvo stanje mladom čovjeku neminovno nameće nelagodnost i nezadovoljstvo, a bespomoćnost pri tome vodi u malodušnost i sve to pomiješano, navodi na razmišljanje o svrsishodnosti postojanja svakog od nas! Ali, ako postoji neki način da se predupredi ovakav slijed stvari, ako postoji makar mala šansa da se prekine ovaj lanac, treba učiniti to nešto; za rasterećeno življenje, ne samo da treba nešto učiniti, nego treba konstantno nastojati na činjenju, čak i kad je ishod uveliko neizvjestan u bilo kojem smislu.

Zato, velike nade polažemo u pravosudne institucije, vjerujemo da u postupcima koje sprovode, utvrđuju stvarno činjenično stanje iz onog tamo vremena, da u okončanim postupcima dokazuju da je neko nešto učinio i da je svako odgovoran za svoje činjnje, pa kao takav, treba i da bude kažnjen na odgovarajući način.

I opet su mišljenja podijeljena: jedni zagovaraju tezu da su ta suđenja pristrasna, „namontirana“, drugi vjeruju da stvarno i pravno odmotavaju klupko prošlih, bremenitih događanja, treći opet, ometaju, usporavaju ili osporavaju ove procese, a ostali svojim stavovima, balansiraju između ovih navedenih. Zbog tako sukobljenih intencija pojedinaca, vjerovatno, neki sudski procesi nisu ni otpočeli, a oni koji su u toku, odugovlače se na neprimjeren način. Naspram toga, okončani sudski procesi su u mnogome označili kraj, bar u odnosu na događanja i osobe koji su bili akteri istih; osim neizbježnih komentara u prvi mah po okončanju, rijetko kad bi se taj konkretni događaj ili osoba pominjali; presuđena stvar ostaje u prošlosti, ostaje iza nas, ne mora nužno otići u istoriju, ali najbitnije je da se više nepriča ista stvar na različite načine. Upravo ta različita nastojanja odraslih, odgovornih kako za sebe, tako i za generacije koje tek odrastaju, ne samo da zamagljuju vidike, nego i zbnunjuju, a nama je već odavno dosta tih prebiranja po prošlosti.

Vjerujemo da će pravosudne institucije iznijeti taj teret okončanja, da će donijeti istinu, bilo kakvu, makar i privid istine, ali će se samo tako smiriti strasti i podvući crta na sve prošlo.

Mlad čovjek, još nepozvan da odlučuje o tim i takvim „suštinskim državnim pitanjima“, ne posjeduje neki valjan instrument da promjeni sadašnji tok stvari, ali time što je zanemaren, ne znači da mu nije stalo i da ne želi da utiče. Međutim, trenutno je nemoćan da onima koji gospodare prostorom i vremenom, pa i time i ljudima u njemu, ukaže na važnost sadašnjeg trenutka i važnost sebe u tom i svakom narednom trenutku.

Nikad se ne može složiti s tendencijom da je bitnije ono što je prošlo, od ovog što je sada i od onog što će biti sutra, jer, zanemarujući ovo sada, mi nemamo izglede za sutra. Naravno, ne mislimo da prošlo treba da se zaboravi, ali ne treba ni tako živo da živi u sadašnjosti. Prošlost ne možemo promijeniti, uvijek će biti dio nas, ne možemo uticati na događaje iz prošlosti, ali možemo uveliko na buduća dešavanja, što opet direktno zavisi od činjnja u sadašnjosti.

Stoga upravo, mlad čovjek i smatra potrebnim, i to nužno potrebnim, sva suđenja, za sve zločine, ratne pogotovo, jer su oni najteži od svih; strašni u trenutku činjnja, a još strašniji po obimu i dugotrajnosti posljedica koje proishode; čine žrtvama one nastradale i svjedoke, ali ispaštaju mnogi mnogo, kao i mi sada. Zato jednom, nadam se što prije, treba okončati s tim kroz suđenja i osude, a time ujedno, ovim mladim ljudima u sadašnjosti, treba dati priliku da žive svoj život, neopterećen balastima neke daleke, tuđe prošlosti.

“Da li su potrebna suđenja za ratne zločine počinjene tokom oružanog sukoba?”

Živim u državi u kojoj svako nekome sudi. Sude prijatelji jedni o drugima, sudi se o komšijama, o potpunim neznancima. U Bosni i Hercegovini svaki čovjek u sebi nosi tu osobinu koja ga tjera da nekoga osudi makar i za najbezazleniju stvar. Tražimo krivce u drugima, svađamo se i prepiremo, pogotovo oko gluposti. Ali kada na red dođu velike stvari, sve to nekako nestane, ljudi izgube stav, postane im svejedno. Ratni zločini koji su se desili u ovoj državi trebaju da budu osnovni predmet osude društva, a pokušavaju da se zaborave.

Često se u narodu kaže da treba zaboraviti ali ne i oprostiti, ali zašto zaboravljati da je neko sebi dao za pravo da ubije nedužne ljude?! Rat koji se desio u Bosni i Hercegovini nije trajao četiri godine, on traje i danas. Posljedice tog pokušaja da se uništi jedan narod osjećam i ja danas, osamnaestogodišnja djevojka, koja živi u poslijeratnom Sarajevu. Gledam svakodnevno na dnevniku kako ljudi pričaju o pomirenju, o međusobnoj saradnji, ali znam da to nije moguće sve dok oni koji su odgovorni za svoja nedjela slobodno šetkaju, ili godinama čekaju na osudu, pa na kraju budu osuđeni kaznama u trajanju od par godina. Niko neće shvatiti težinu onoga što se desilo u periodu od 1992-1995 ako se zločini ne osude najstrožijim kaznama. Ne trebamo više da se grupišemo na ove ili one, nego trebamo jednom u životu da budemo ljudi, oni poštene i priznamo da za ovo stanje krivci trebaju da odgovaraju. Rat je donio mnogo zla, ali stanje koje je danas prisutno mogu opisati kao nepovjerenje. Građani, barem oni koji shvataju šta se desilo, su izgubili povjerenje u svoju državu, u institucije, jer nisu sposobne da urade jedinu pravilu stvar, istjeraju pravdu na vidjelo. Zbog toga moju drugovi odlaze iz zemlje, ne žele da žive u ovoj državi, da se školuju u njoj, da joj daju sebe. Ovaj rat nam je odnio mnogo života, ali nam je oteo i mladost i duh. Ljudi nemaju volje da se bore, jer se rijetko ko bori da riješi stanje netrpeljivosti već dvadeset godina. Ja to shvatam, a ja sam još dijete, kako onda to ne shvata onaj moj komšija, koji će dok je živ tvrditi da genocida nije bilo. Pa ne bi ni on tvrdio kada bi se ti neljudi osudili na stotinu godina, kada bi se i Mujo i Ratko i Pero potrudili da sve dokaze što imaju predaju nadležnim institucijama, kada bi se svi osjećali odgovornim i obaveznim da kažu ono što znaju da se desilo. Ne možemo napraviti novi i bolji korak ka budućnosti dok se iz svakog djela ove napaćene države ne čuje osuda i to glasno i jasno. Ja osuđujem na svakom koraku, kad god mi se ukaže prilika ja je iskoristim da kažem šta i kako trebaju ljudi da se postave, pogotovo moja generacija. Mi puno toga ne znamo jer nismo hvala Bogu bili živi dok se ovdje klalo i ubijalo, ali znamo kako je sada, osjetimo energiju koja sada kruži između nas i ne treba da je ignorišemo pogotovo ako znamo njen uzrok. Ako svi progovorimo istinu, male su šanse da to neće neko negdje čuti. Najgore je da čutimo i klimamo glavom dok nam tamo neko na vrhu govori kako je sve u redu. Imam nekad osjećaj da nam se ljudi sa strane smiju, da izgledamo veoma nesposobni da riješimo sopstvenu situaciju. Ne znam nekada da li smo mi, Bosanci i Hercegovci, još na razini onih primitivnih zajednica koje ne mogu da se sporazumiju i shvate, mada učim u školi da svi pričamo istim jezikom. Imamo državu sa nepresušnim prirodnim bogatstvima, sa prelijepim ljudima, najboljom hranom, najsmješnijim vicevima, najmotivnijim pjesmama, ali nemamo želju da sebi pomognemo. Ja mislim da nemamo još puno vremena, ovo će brzo da preraste u jednu

opštu agoniju i nezadovoljstvo. Svi imamo pristup najrazličitijim informacijama, pa tako znamo da narodima na ovim prostorima treba jako malo za uspjeh ali isto tako u sekundi može da izbije novi sukob. Što više čekamo to smo bliži novim nemirima, a sigurna sam da to više niko neće da trpi. Činjenica je da je rat bio, da je puno toga promijenio, ali mi smo i dalje ovdje, i dalje u Bosni i Hercegovini živi raznolikost i tako treba da bude zauvijek. Hajmo se još svi samo malo potruditi da ne osuđujemo ljubav, unikatnost, život, osmijeh, nego da osudimo rat i zatvorimo ga u ćeliju i budemo ponosni jedni na druge što smo to zajedno uspjeli.

Ne znam koliko vremena još treba da prođe, koliko stotina godina da svi shvate da će im pasti teret sa srca kada priznaju da se jeste ubijalo i to sa jasnom namjerom. Ne znam ko treba da dođe i da se prodere i naredi da se prestanemo baviti nebitnim stvarima i osiguramo sebi lakši život. Onda shvatim da nema tog stranca koji nama može išta dokazati dok mi sami sebi ne dokažemo. Svi su nastavili sa svojim životima poslije rata, neki sa ožiljcima drugi ubjeđeni da su uspjeli razoriti državu. Tačno je da smo na klimavim nogama ali imamo još snage i možemo preživjeti. Rađat će se nove i nove generacije koje mogu oživiti nešto što se već otpisalo, ali to se može jedino istinom. Zato svaki pojedinačni zločin treba da bude osuđen da bi krenuli dalje.

Sabina Poplata, IV-3, Druga gimnazija, Sarajevo